

CAMILLUS, A DIKTÁTOR

A római had az ősi ellenség falait ostromolta: Veji városát. Veji dísz és büszkesége volt Etruriának. Fegyvere és fegyverforgató embere annyi, hogy nem kellett félnie, ha Rómával összetűzésre került sor. Bár ezekben a harcokban többnyire alulmaradt, mindig újra erőre kapott, és veszélyeztette Róma uralmát.

Ezért a szenátus és a nép - *senatus populusque Romanus* - elhatározta, hogy végez vele. Mikor ugyanis a város alapítása után a 349. esztendőben a vejibeliak ismét betörték római területre, a légiók visszaverték őket, de most nem elégedtek meg ennyivel, hanem magát Veji városát, a bajok okát és forrását támadták meg.

Az ostrom éppen tíz évig tartott. Ezalatt sok minden történt. Így az ostrom nyolcadik évében egy megfoghatatlan, különös csoda döbbsentette meg az embereket. Nyár vége volt, forró kánikula. Ilyenkor nemigen esik eső Itáliában. A sok tó, folyó meg patak, amely bőven öntözi a földet, jóformán teljesen kiapadt, vagy csak éppen hogy folydogált bennük egy kis víz.

Volt azonban a közelben egy tó, a *Lacus Albanus*, az Albai-tó, amely egészen másképp viselkedett. Érthetetlen módon nemhogy apadt volna, hanem ellenkezőleg, egyre inkább dagadt. A tó hegyek közé volt ágyazva, és íme, lassan a legmagasabb csúcsokat nyaldosta vizével. Végül is annyira emelkedett, hogy minden ellenállást legyőzve, hatalmas folyamként zuhogott alá, és tört magának utat a tenger felé. Erről a rendkívüli jelenségről beszéltek egész Itáliában, de talán sehol sem annyit, mint a Vejit ostromló római seregben. Hogy miért? Mert a papok és a jósok összefüggést láttak az ostrom és a tó áradása között.

Az ostrom, mint tudjuk, már hosszú ideje tartott. Néha fellángolt, máskor alábbhagyott. Ilyenkor, midőn szünetelt a harc, beszélgetésbe elegyedtek még az ellenfelek is.

Volt a római seregben egy bizonyos Lucius nevű katona. Ő is beszélgetni szokott egyik-másik városbélivel, többek között egy idősebb emberrel, akiről az a hír járta, hogy jóstehetséggel van megáldva, és jósigék ismeretében mindenkit felülmúl. Egyszer a katona azt látta, hogy a jós nagyon örül a tó áradásának, és a rómaiak ostromáról gúnyolódva és megvetéssel beszél. "Hát ezt meg mi lelte?" - gondolta a katona, és hogy kifürkésze, így szólt hozzá:

- Hallgass ide, te jós! Nemcsak ez az egy csoda van a világon, minket más jóselek is ijesztenek. Szeretném tudni, mit hoz a jövő. Ha csakugyan veszedelmeket rejt magában, én a magam részéről szeretnék kimaradni belőlük.

- Miféle jóselekről beszélsz? - kíváncsiskodott a veji ember, és elkezdte faggatni Lucius-t. Beszélgetés közben egyre távolodtak a kapuktól, és egyre közeledtek az ostromgyűrűhöz. Ekkor Lucius hirtelen megragadta a jóst, és bevitte a római táborba. Más római katonák is segítségére jöttek, és rövid dulakodás után a fővezér sátra elé hurcolták. Lucius jelentést tett a vezérnek, mire az így szólt hozzá:

- Azt mondják, öreg, hogy te ismered az Albai-tó áradásának jósjelentését, és hogy összefüggés van e között meg az ostrom között. Igaz ez? Rajta, mondd meg szaporán, mi ez az összefüggés! Az életedet mented meg, ha igazat beszélsz.

A jós ezt felelte:

- Nem titkolom előttem a végzetet. Biztos jeleket kaptam, hogy városunkat előbb be nem vehetitek, míg az Albai-tó kiáradt vizét vissza nem fordítjátok, és meg nem akadályozzátok, hogy a tengerbe ömljön.

A jóst nem bántották, de egyelőre fogságban tartották, hogy igazat mond-e. A vezér a hírt a szenátusnak is megvitte. Az atyák megdöbbsentek, és mivel nem tudtak dönteni, követeket küldtek Delphibe.

- Kérdezzétek meg Pythiát, igaz-e, amit a vejibeli jós mondott.

A követek ezt a választ hozták:

- A jós igazat mondott, adjátok vissza szabadságát. Apolló meghagyta, hogy a tó vizét árkoľjuk el a tengertől, és lehetőleg vezessük vissza ágyába. Ha ez nem sikerülne árkok és csatornák segítségével, akkor is távol kell tartanunk a tengertől, és oldalt kell vezetnünk a szántóföldekre.

A szenátus meghallgatta az üzenetet, a papok pedig könyörgő és engesztelő áldozatokat mutattak be az isteneknek. A nép haladék nélkül, serényen hozzálátott, hogy eleget tegyen a jóshely parancsának.

Hogy az ostrom meggyorsuljon, az eddigi katonai tribunust, Marcus Furius Camillust diktátorrá nevezték ki. Ő azután erőlyesen hozzálátott, hogy Veji ostromát immár győzelemre vigye. Először ő is a rendes, hagyományos hadigépekkel próbálkozott, de mert a falak keményen ellenálltak, titokban aknákat kezdett ásni a vár belsejének irányában. A falakat azért tovább is támadták, de ez csak arra való volt, hogy az aknáról elterelje az ellenség figyelmét.

A veji nép vitézül védte falait, és közben nem is sejtette, milyen veszedelem közeledik napról napra hozzája. Az akna eljutott a vár szívében épült Juno-templom alá. Ez a templom volt a legnagyobb és a legtiszteltebb az egész városban. A szentélyben éppen áldozat folyt, kettőzött buzgalommal és áhitattal a válságos helyzetben. A fővezér volt az áldozó, mellette állt a béljős. Éppen leölték az áldozati állatot, egy makulátlan szőp tehenet. A jós, amint felbontották a szent állat belsejét, sorra átvette a belső részeket, és megvizsgálta. Titkos jeleket keresett rajtuk, a város jövődjének titkos jeleit. Amint sorra vizsgálta, öröm gyulladt ki szemében, odamutatta a vezérnek a kezében levő érintetlen belső részeket, és így kiáltott fel:

- Az istennő annak adja a győzelmet, aki részesül az áldozatban! Miénk a győzelem! Kiáltása, melyet a szent épület boltozata és falai még csak fokoztak visszhangjukkal, oly erős volt, hogy a föld alá is lehatolt. Meghallották az aknaásók is, akik már közel jártak a föld színéhez. Érezték, hogy nemsokára célhoz érnek, amikor tisztán, hangosan hallatszott a kiáltás:

"Az istennő annak adja a győzelmet, aki részesül az áldozatban! Miénk a győzelem!"

- A győzelem a miénk! - hangzott a mennydörgő válasz. A rómaiak felszakították a padlót, kiugrottak a templom szintjére, és hatalmas ordítással, fegyvereiket forgatva törtek az áldozókra. Azok azt se tudták, hogyan szedjék a lábukat, mindent otthagytak, menekültek, ki merre látott. Otthagyták az áldozati állat belső részeit is.

A rómaiak fogták, és vitték Camillusnak. Elmondták, hogyan jutottak birtokába, és mit hallottak róla, mit kiáltott a jós, mikor megvizsgálta. Így aztán Camillus részesült az áldozatban, neki szólt a kedvező jóslat.

És Camillus nem késlekedett. Parancsot adott a támadásra, és hamarosan el is foglalta a várost. Páratlanul gazdag zsákmányt ejtett, és katonái között felosztotta.

Még mielőtt elindult volna az utolsó ostromra, hogy csapatai élén behatoljon Vejibe, és megadja neki a kegyelemdőfést, áldozatot mutatott be, és imájában fogadalmat tett. Most, hogy az ostrom sikerült, és Veji a lábainál hevert, fogadalmát teljesítenie kellett.

Fogadalma az volt, hogy a vejibeli szent Juno-szobrot hálából és kegyeletből Rómába viti át. Hozzáértő, szakavatott műves embereket hozott tehát, ezeknek volt dolga, hogy vigyázva leemeljék a szobrot talpazatáról, és úgy vigyék Rómába, hogy a legkisebb karcolás ne essék rajta. A szobor leemelését áldozat és ima előzte meg.

- Kérünk, Juno istennő - hangzott Camillus imája -, légy hozzánk kegyes, és hallgass meg kérésünket: lakjál te is együtt azokkal az istenekkel, akik a mi városunkat, Rómát védelmezik!

Még imájában volt elmerülve, mikor a körülállók örömteli felkiáltását hallotta:

- Az istennő meghallgatta kérésedet! Beleegyezése jeléül bölintott!

A szobrot nagy örömujjongás közepette Camillus diadalmenetében vitték Rómába. Maga Camillus négy fehér lóól vont hadiszekéren állva fogadta az atyák és a nép üdvözlését. Népszerűsége rendkívül nagy volt, és senki sem hitte volna, hogy a szeretetet nemsokára gyűlölet váltja fel.

Camillusnak ugyanis volt még egy fogadalma, amit most, a diadalmenet végétével kellett beváltania. Még az ostrom és az aknaásás előtt megfogadta, hogy ha Apolló delphi jóslata valóban igaz, és az Albai-tó elárkolása csakugyan meghozza Veji pusztulását, akkor ő az ott zsákmányolt kincsek tizedrészéből gazdag ajándékot küld az istennek. Jól tudta, hogy nagyon gazdag, soha nem látott gazdag lesz a zsákmány. De aztán, vagy mert megfélemedezett róla, vagy mert katonáinak nem akarta kedvét szegni, elmulasztotta fogadalmát betölteni, és a város bevétel után az egész zsákmányt katonáinak engedte át.

Még nem járt le Camillus diktátora hatalma, mikor a jósok aggasztó dolgokat jelentettek. Az áldozatokban Apolló istennek fenyegető haragja nyilvánul meg, baljóslatú jelek mutatkoznak, amelyeket nem tudnak megmagyarázni. Félnek, hogy valami veszély fenyegeti Rómát, ezért jelentik a diktátornak.

Camillusnak azonnal eszébe jutott fogadalma. Mulasztást követett el, és az istenek rossz néven veszik, és engesztelést követelnek, különösen Apolló, aki nemcsak a napfény, hanem a dögvész istene is. Mikor erre Camillus rájött, az egész dolgot a szenátus elé terjesztette, nem hallgatott el belőle semmit.

Az atyák rendkívül súlyosnak ítélték az esetet. Az isteneket, akik nagyvá tették Rómát, nem szabad megbántani. Ha Camillus mint diktátor fogadalmat tett, mindenképpen teljesítenie kell, mert az egész állam lakói legfőbb magisztrátusának mulasztása miatt. Hosszas tanácskozás után elrendelték tehát, hogy aki a zsákmányban részesült, adja vissza annak tizedét, esküvel erősítve, hogy nem mérte hamisan.

Ez a rendelkezés óriási megütközést keltett.

- Hol van az már? - mondogatták. - Mi szegény, eladósodott emberek vagyunk, alig vártuk, hogy részt kapjunk a zsákmányból, hogy helyzetünkön könnyíthessünk, most pedig adjuk vissza? Nem méltányos dolog ez! Rút dolog a diktátortól, aki tudja, mennyit véreztünk!

Camillus szorult helyzetben volt. Erre népgyűlést hívott össze, és többek közt ezeket mondta:

- Nem akartalak benneteket áltatni, nyíltan bevallottam tévedésemet. Azt hiszem, ez a legbecsületesebb eljárás. Kérlek, tegyetek eleget az atyák rendelkezésének.

A katonák erre is zúgolódtak:

- Te azt hiszed, hogy helyesen cselekszel? Rosszul hiszed! Te akkor az ellenség javainak tizedét fogadta az isteneknek, most meg a mi javainkat tizedeled!

Hiába magyarázta Camillus, hogy hiszen csak a zsákmány tizedét kéri tőlük vissza, erre csak az volt a válasz: "Hol van az már?..." Camillus gyűlölt személy lett a szemükben.

De akárhogy is zúgolódtak, morgolódtak, a szenátusi határozatot végre kellett hajtani. Hordták is össze, ami megmaradt a zsákmányból, de bizony az még messze volt a tizedtől. Erre az állampénztárból vették ki a pénzt, és a szomszéd népektől vásároltak aranyat. De még így is hiya volt a zsákmány tizedének.

Erre - mint már Coriolanus esetében - az asszonyok, a matrónák siettek az állam segítségére. Odajárultak a tanács elé, és legdrágább, legértékesebb ékszereiket adták oda a hiány pótlására. Gyönyörű karkötők, láncok, csatok, aranyedények gyűltek össze, és így már együtt volt a megajánlott tized.

Az állam hálás volt a matrónáknak, akik nagy bajtól, nagy szegénytől mentették meg. A szenátus határozatot hozott:

Hálánk jeléül megengedjük a matrónáknak, hogy ezentúl áldozatokra és ünnepi játékokra székkel mehessenek, ünnepnap és köznap egyaránt kétkerekű kocsin vitethessék magukat. Elrendeljük továbbá, hogy haláluk után ravataluk felett ugyanúgy dicső beszéd tartassék, mint amilyet ez ideig csak férfiak felett mondtak. - Mindez a régi Rómában óriási megtiszteltetésnek számítot. Együtt volt tehát már az arany, hozzá lehetett fogni a fogadalmi ajándék készítéséhez. A szenátus elrendelte, hogy az aranyból hatalmas kehely készüljön. Róma legöregebb, legavatottabb mesterei öntötték, vészték, csiszolták a nemes fémet, míg végre elkészült az ajándék. Kijelölték a követeket is, akik majd elviszik Delphibe. Az augurok madárjóslatot tartottak, és a madarak szerencsés utat ígértek.